

Το γλωσσικό ζήτημα*

Διαβάζοντας κανείς τα ερωτήματα που έθεσαν στο πε-ρασμένο τους φύλο οι Νέοι Πρωτοπόροι, θα μπορούσε ν' απαντήσει. «Μα πάλι λοιπόν θα συζητήσουμε για το γλωσσικό ζήτημα; Δε φτάνουν πια εδώ κι εκατόν πενήντα χρόνια οι θεωρητικές έρευνες και δεν είναι προτιμότερο να λύνου-με το ζήτημα στην πράξη, καλλιεργώντας τη γλώσσα μας και διατυπώνοντας μ' αυτή όλα τα νοήματα του πολιτισμού μας;»

Ο στοχασμός αυτός φαίνεται σωστός, μα δεν είναι. Για-τί το ζήτημα δεν έχει λυθεί οριστικά. Και για κανένα πρόβλημα αντικειμενικό δεν υπάρχει για μας η λύση χωρίς αν-τίστοιχη θεωρία, που να οδηγεί. Αυτή είναι η βασική αρ-χή του συνειδητού σοσιαλιστικού πολιτισμού. Κι έπειτα, γιατί η μάζα δεν είναι συνολικά διαφωτισμένη απάνω στο ζήτημα και πολλές ακόμα πρόληψες σέρνει μαζί της και γι' αυτό, όπως και για τόσα άλλα. Και τέλος, γιατί και αυτή η πρωτοπορία της εργατικής τάξης δεν έχει τονίσει αρκετά την άποψή της απάνω στο πρόβλημα.

Είναι λοιπόν ανάγκη να γίνει η έρευνα και πόση ωφέ-λεια θα προκύψει, αν γίνει η σωστή δουλειά. Για να βοηθή-σω τη δουλειά αυτή θα πω κι εγώ μερικούς στοχασμούς μου. Και μου φαίνεται πρώτα - πρώτα πως πρέπει να ξεχω-ρίσουμε αποξαρχής τη σοσιαλιστική άποψη από την αστι-κή. Για μας το πρόβλημα μπαίνει πολύ απλά και καθαρά. Βασικός όρος για τη δημιουργία της σοσιαλιστικής κοι-νωνίας είναι το ξύπνημα της λαϊκής συνείδησης. Όλο το κοινωνικό σώμα πρέπει να πάρει μέρος συνειδητά στο χτί-σιμο της νέας κοινωνίας. Το ξύπνημα της συνείδησης στις μάζες είναι αδύνατο, αν δε χρησιμοποιηθεί για όργανο ο-λάκερης της πνευματικής ζωής η γλώσσα, που μιλάει ο λαός.

Άρα για μας τη στιγμή που αληθινά θα ξυπνάει η συ-νείδηση της μάζας και θ' αρχίζει το χτίσιμο της σοσιαλιστι-κής κοινωνίας, αυτό θα γίνεται με τη χρησιμοποίηση της λαϊκής γλώσσας και από το κράτος και από όλους τους κοι-νωνικούς οργανισμούς και από τις εφημερίδες και από όλους, παντού και πάντα.

Το φαινόμενο αυτό το είδαμε στη Σοβιετική Ένωση. Εκεί, πριν από την Επανάσταση, το κράτος προσπαθούσε παντού να επιβάλει τη ρούσικη γλώσσα, καταπιέζοντας όλες τις εθνότητες, που είχανε γλώσσες διαφορετικές είτε σλαβικές ή και άλλες. Ύστερ' από την

επανάσταση αναγνωρίστη-καν όλες οι εθνικές γλώσσες, έγιναν βάση για τη μόρφωση των λαών, έγιναν όργανο για το ξύπνημα της συνείδησης των μαζών. Γράφτηκαν γλώσσες, που ως τότε δεν είχαν ούτε αλφάβητο. Δημιουργήθηκαν αλφάβητα λατινικά, γρά-φτηκαν βιβλία, βγήκαν εφημερίδες, δημιουργήθηκε θέατρο, ιδρύθηκαν ανώτερα ιδρύματα επιστημονικά, ακαδημίες, ιν-στιτούτα, όλα χρησιμοποιώντας γλώσσες, που πριν δεν ακού-γονταν ούτε στο δημοτικό σχολείο.

Ο Στάλιν έδωκε με δυο λόγια την πιο πετυχημένη δια-τύπωση για την κίνηση αυτή.

«Δημιουργείται ένας πολιτισμός εθνικός στη μορφή, σοσιαλιστικός στο περιεχόμενο».

Αυτός ο τύπος είναι το κλειδί και για το ελληνικό γλωσσικό πρόβλημα και αυτό το είδαμε πάλι να γίνεται στη Σοβιετική Ένωση. Εκεί οι Έλληνες προλετάριοι και κολ-χόζνικοι έλυσαν με μιας το γλωσσικό πρόβλημα. Πήρανε τη δημοτική γλώσσα, απλοποίησαν την ορθογραφία και την έκαναν φωνητική, γράψανε τα βιβλία τους όλα σ' αυτή, τις εφημερίδες τους, τα περιοδικά τους, το θέατρό τους. Τη βάλανε στα σχολεία. Πρόβλημα εθνικής διγλωσσίας μέσα στο πλαίσιο του σοσιαλιστικού πολιτισμού δεν υπάρχει. Κάθε λαϊκή ομάδα μορφώνεται με τη γλώσσα που μιλάει.

Και αν κοιτάξουμε τα πράματα, πώς διαμορφώνονται και δω στην Ελλάδα το ίδιο φαινόμενο θα πιστοποιήσουμε. Από τη στιγμή που έχουμε στον τόπο μας μian αληθινή εκπροσώπηση της μαζικής συνείδησης, από τη στιγμή που οργανώθηκε αληθινά η πρωτοπορία του προλεταριάτου, πραχτικά έχει λυθεί το γλωσσικό πρόβλημα στη βάση του. Όσο είχαμε ψευτοσοσιαλιστικά φαινόμενα, είχαμε και στο γλωσσικό αντισοσιαλιστικά ξεσπάσματα. Ό Δρακούλης, ο Σίδερης και άλλοι έγραφαν καθαρεύουσα. Προχτές ακόμα έβγαλε το Εργατικό Κέντρο της Αθήνας ψηφίσματα στην καθαρεύουσα!

Ο κομμουνιστικός όμως τύπος όλος, καθώς και όλες οι λειτουργίες και όλη η οργάνωση η κομματική και όλη η θεω-ρητική δουλειά γίνεται στη λαϊκή γλώσσα. Άλλο ζήτημα, αν γίνονται λάθια. Μιλάμε εδώ για τη βάση. Και η βάση είναι σωστή.

Άρα μπορούμε να συμπεράνουμε. Η οργανωμένη συ-νειδητή πρωτοπορία του ελληνικού προλεταριάτου έχει λύ-σει το πρόβλημα και θεωρητικά και πραχτικά. Ζήτημα δεν υπάρχει για μας. Από τη στιγμή που η πολιτική εξουσία θα περάσει στα χέρια της εργατοαγροτικής μάζας, το γλωσσικό πρόβλημα θα έχει λυθεί οριστικά και τελειωτικά. Για-τί όλος ο κρατικός μηχανισμός, όλες οι κοινωνικές λειτουρ-γίες και όλη η μόρφωση θα μεταχειρίζονται τη λαϊκή γλώσσα και μόνο αυτή.

Μα αν το πρόβλημα είναι τόσο καθαρό και απλό από την κομμουνιστική άποψη, δεν είναι καθόλου το ίδιο από την αστική.

Εκεί μπορούμε να πούμε πως σήμερα βασιλεύει περισσότερο σκοτάδι παρά πριν από είκοσι χρόνια. Τα πράματα είναι πιο θολά και συγχυσμένα. Ούτε απόφαση καθαρή ούτε γραμμή σταθερή, για να λυθεί το πρόβλημα αυτό. Είναι γνωστό πως η αστική τάξη σε άλλες χώρες στην εποχή της δη-μιουργίας της και της επαναστατικής της πορείας έλυσε το γλωσσικό πρόβλημα. Στην Ελλάδα δεν έγινε αυτό για λό-γους ιδιοτυπίας στην εξέλιξή της, που δεν είναι η στιγμή να τους αναλύσουμε εδώ. Σε τρία άρθρα που δημοσίεψα πριν λίγες μέρες στο «Ριζοσπάστη» με τον τίτλο «Η αστική δη-μοκρατία και τα προβλήματα του πολιτισμού στην Ελλάδα» έδωκα τις γενικές γραμμές της γλωσσικής εξέλιξης στον τό-πο μας.

Εξετάζοντας σήμερα την τωρινή κατάσταση μέσα στο αστικό στρατόπεδο μπορούμε να μιλήσουμε για έναν ξεπε-σμό, για μια χρεωκοπία του αστικού δημοτικισμού.

Ο αστικός δημοτικισμός εδώ και τριάντα χρόνια πα-ρουσιαζότανε σαν το πιο ζωντανό πνεματικό κίνημα της α-στικής τάξης. Πολλοί ονειρεύτηκαν και πίστεψαν τότες πως μέσα από το κίνημα αυτό θα έβγαινε μια αληθινή αναγέννηση του τόπου μας. Ο δημοτικισμός έπαιρνε, τρεις μορφές, α) τη λογοτεχνική ή μορφική, β) την εκπαιδευτική και γ) την κοινωνικοπολιτική. Με την πρώτη μορφή του ο δημοτικι-σμός εχτοπίζοντας τη νεκρή καθαρεύουσα από τη λογοτε-χνία, όχι μόνο ζωντάνευε μορφικά το λόγο και έδινε στον τεχνίτη το δημιουργικό μέσο, που του έλειπε, παρά και τον οδηγούσε στην αληθινή πηγή της έμπνευσής του, τη νεοελ-ληνική ζωή. Και μπορούμε βέβαια να πούμε σήμερα, πως η λογοτεχνία αληθινά ζωογονήθηκε από το δημοτικισμό και όχι μόνο έδωκε έργα, που αποκρυσταλλώσανε την κοινωνική συνείδηση της εποχής από τα 1880 και δώθε, μα και καλλιέργησε τη λαϊκή γλώσσα σε βαθμό, που να είνε σήμερα έ-τοιμη για να εκφράσει κάθε νόημα του σύγχρονου πολιτι-σμού. Έτσι ετοιμάστηκε μια πολύτιμη κληρονομιά για το προλεταριάτο. Και την κληρονομιά αυτή, σύμφωνα με την αρχή που λέει πως τότε μόνο το προλεταριάτο θα γίνει ά-ξιο να χτίσει το σοσιαλιστικό πολιτισμό, όταν αφομοιώσει δημιουργικά κάθε καλό που έχουνε δημιουργήσει οι περα-σμένοι πολιτισμοί, έχουμε χρέος να την πάρουμε ολάκερη και να την προχωρήσουμε πάρα πέρα. Οι δυο πηγές, που θα μας δώσουνε τη γλωσσική φόρμα, που σ' αυτή θ' αποκρυσταλλώνουμε το σοσιαλιστικό πολιτισμό μας, θα είναι η κοινή γλώσσα, που μιλάν οι έλληνες εργάτες και αγρότες και η λογοτεχνική γλώσσα, που βασισμένη στον προφο-ρικό λόγο του λαού και στο δημοτικό τραγούδι, διαμορφώ-θηκε από το Σολωμό ίσαμε τον Ψυχάρη και το Βάρναλη.

Το γλωσσικό όμως πρόβλημα δεν κλείνεται μέσα στα σύ-νορα της λογοτεχνίας. Αυτό το λάθος το κάνουνε γενικά, μπορεί να πει κανένας, οι αστοί λογοτέχνες. Κλεισμένοι αυ-τοί μέσα στον ελεφάντινο πύργο του ατομικισμού τους, που τους απομονώνει και τους κρατάει μακριά από τον εργαζό-μενο λαό και τα πραγματικά προβλήματα του πολιτισμού του, αδιαφορούν τι γίνεται πάρα πέρα από τα λογοτεχνή-ματά τους. Όσοι μάλιστα απ' αυτούς είναι και κοινωνικοί σπεκουλάντηδες, παίρνουνε και καθαρά εχτρική στάση α-πέναντι στο λαό, κηρύχνοντας πως και η καθαρεύουσα έχει τα δικαιώματά της ή πως γραφτή γλώσσα πρέπει να γίνει η γλώσσα των σαλονιών της αθηνέικης αριστοκρατίας.

Η αστική όμως τάξη τη στιγμή της επαναστατικής της εξόρμησης από τα 1900 και δώθε ένωσε πως το γλωσσικό δεν είναι μόνο λογοτεχνικό πρόβλημα και έδωκε στο δημοτικισμό πλατύτερα σύνορα.

Το γλωσσικό ζήτημα έλεγαν τότες είναι ζήτημα γενικό. Η καθαρεύουσα, που είναι γλώσσα ψεύτικη και τεχνητή και δε μαθαίνεται πρέπει να φύγει ολότελα. Στη θέση της πρέ-πει να μπει η δημοτική και φυσικά πρέπει να μπει πρώτα - πρώτα στο σχολείο.

Έτσι γεννήθηκε ο εκπαιδευτικός δημοτικι-σμός, που μπορούμε ν' αναφέρουμε για πρώτο αντιπρό-σωπό του στα τελευταία τριάντα χρόνια το Φώτη Φωτιάδη, της Πόλης. Και ο εκπαιδευτικός δημοτικισμός δεν ξεκίνησε μόνο με την ιδέα να διδάσκεται στα σχολειά η δημοτική γλώσσα και να φύγει η καθαρεύουσα. Πήγαινε πολύ βαθύτερα. Ζητούσε να χτυπήσει την προγονοπληξία και το βερμπαλισμό της παιδείας, να τη στρέψει στα πράματα και το σύγχρονο πολιτισμό, να την αναζωογονήσει και να τη συγχρονίσει. Γι' αυτό το πρόγραμμα του «Εκπαιδευτικού Ομί-λου», που ιδρύθηκε στα 1910, δεν ήτανε μόνο γλωσσικό. Στα 1914 που διατυπώθηκε οριστικά ζητούσε καθολική αναγέννηση της ελληνικής παιδείας σύμφωνα μ' αυτό το πνέμα, το συγχρονιστικό και ρεαλιστικό. Μα ο εκπαιδευτικός δημο-τικισμός δεν έφτασε στ' αποτελέσματα πού 'χε ο λογοτεχνι-κός. Η δημοτική γλώσσα μπήκε στα δημοτικά σχολειά στα 1917 και μπορούμε να πούμε πως ωφέλησε το λαϊκό σχολείο όχι μόνο από τη γλωσσική άποψη, παρά και γιατί έδωκε στα αναγνωστικά βιβλία

ένα περιεχόμενο συμφωνότερο με τη ζωή. Μερικά αναγνωστικά βιβλία, όπως το Αλφαβητάρι ο «Η-λιος» και τα «Ψηλά Βουνά» του Ζ. Παπαντωνίου, μπορούμε να πούμε πως ήτανε σπουδαίες κατάχτησες για την παιδεία μας και είνε ό,τι καλύτερο δημιούργησε η σχολική μας λογοτεχνία, μέσα στα αστικά πλαίσια πάντα.

Ο εκπαιδευτικός όμως δημοτικισμός από τα 1920 και προπάντων από τα 1925 και δώθε άρχισε να ξεπέφτει.

Χαρακτηριστικό σύνορο του οριστικού ξεπεσμού του εί-ναι η διάσπαση του Εκπαιδευτικού Ομίλου, που έγινε στα 1927. Ό αστικός εκπαιδευτικός δημοτικισμός ξέπεσε στον οπορτουνισμό και την αντίδραση, γιατί παρασύρθηκε από τη γενική αντιδραστική μεταστροφή της αστικής τάξης, που άρχισε από τα 1920 και δώθε. Ούτε το αίτημά του να γίνει η λαϊκή γλώσσα, γλώσσα της παιδείας γενικά από τα κά-τω ως απάνω, από το δημοτικό σχολειό ως το πανεπιστήμιο, ούτε αυτό το καθαρά μορφωτικό αίτημά του δεν το κράτησε.

Ως προς την ουσία κολλήθηκε σε μια ρωμαντική και αν-τιδραστική αντίληψη της «νεοελληνικής πραγματικότητας». Η έννοια αυτή της νεοελληνικής πραγματικότητας καρφώ-θηκε στο περιεχόμενο, ενός στενού εθνικισμού, ενός "φοκλορισμού", που έχει τάχα μέσα του αιώνια ανθρωπιστικά στοι-χεία και που κλείνει τα μάτια του στην αληθινή κοινωνική πραγματικότητα, στις βαθύτατες και ουσιαστικές αλλαγές, που φέρνει μαζί της η οικονομική εξέλιξη και της δικής μας κοινωνίας αλλάζοντας και όλο το ψυχικό και πνεματικό εποικοδόμημά της. Έτσι χρεωκόπησε ολότελα ο αστικός εκπαιδευτικός δημοτικισμός και σήμερα ταυτίζεται στην ου-σία με τον καθαρευουσιανισμό, που και οι δυο συντρέχουνε στο κοινό αυλάκι της αστικής αντίδρασης, το φασισμό.

Το σημείο αυτό μας φωτίζει αρκετά τη χρεωκοπία του αστικού δημοτικισμού και στην τρίτη μορφή του την εθνικοκοινωνική. Πιστεύτηκε για μια ορισμένη εποχή γύρο στα 1900, πως ο δημοτικισμός μπορούσε να είναι ένα καθολικό αναπλαστικό ιδανικό της ελληνικής κοινωνίας, που φυσικά οι δημοτικιστές, μη όντας καθόλου κοινωνιολογικά διαφωτισμένοι, την έβλεπαν τότες σα μιαν αδιαφοροποίητη ολότητα.

Άλλοι αντιπροσωπεύοντας τους θολούς και αόριστους ιμπεριαλιστικούς πόθους της αστικοφεουδαρχικής κυρίαρχης τάξης ονειρεύονταν ν' αναστήσουν με το δημοτικισμό τη βυζαντινή αυτοκρατορία (Ραμάς, Ίδας, Δέλτα), άλλοι ήθε-λαν το «γένος» λεύτερο όλο και δοξασμένο με το λόγο (Ψυ-χάρης, Παλαμάς), άλλοι πίστευαν πως ο δημοτικισμός θα οργανώσει ένα γερό σύγχρονο αστικό κράτος με βιομηχανία και μορφωμένους εργάτες (κοινωνιολόγοι), άλλοι παρουσία-ζαν το δημοτικισμό σαν πρόδρομο του σοσιαλισμού (Χατζό-πουλος, Σκληρός, Ταγκόπουλος, Γκόλφης, Παρορίτης). Η πρώτη διαφοροποίηση και το πρώτο ξεκαθάρισμα έγινε στα 1907, που άρχισε στο «Νουμά» η κοινωνιολογική συζήτηση ανάμεσα στο Σκληρό και τον Ίδα με τους γύρω στον καθένα από τους δυο.

Η εξέλιξη γρήγορα έδειξε πως ο δημοτικισμός ο ίδιος δεν έχει μέσα του κανένα ουσιαστικό περιεχόμενο, παρά το περιεχόμενο του το δίνει η κοινωνική τοποθέτηση του κά-θε δημοτικιστή. Έτσι χρεωκόπησε ολότελα ο δημοτικισμός σαν ιδανικό εθνικοκοινωνικό. Και μόνο στις ημέρες μας, όπου οι αστοί διανοούμενοι έχασαν να νερά τους και κοιτά-ζουν ν' αρπαχτούν απ' οποιοδήποτε ζωηρόχρωμο φλάμπου-ρο, για να κρύψουνε τη γύμνια τους ή να σκεπάσουνε το ένα και μόνο ιδανικό που τους απόμεινε, το φασισμό, βρέθηκε ένας "παλαιμαχος" ιδεολογικός ακροβάτης ο κ. Σπύρος Με-λάς για να υψώσει τάχα το δημοτικισμό σε λάβαρο αναγέννησης από τις σελίδες του περιοδικού «Ίδέα». Και ο ίδιος όμως κατάλαβε γρήγορα πόσο έγινε γελοίος και δεν έδωκε καμιά συνέχεια στην ηρωική χειρονομία του.

Δημήτρης Γληνός, Το γλωσσικό ζήτημα

Συντάχθηκε απο τον/την Μάνος Στεφανάκης
Σάββατο, 06 Νοέμβριος 2010 08:43

Και τώρα γεννιέται το ερώτημα. Σε ποια θέση βρίσκεται το γλωσσικό ζήτημα ύστερ' από τη χρεωκοπία του αστικού δημοτικισμού και πότε θα λυθεί; Απ' όσα είπαμε βγαίνει νομίζω καθαρά η ακόλουθη διαπίστωση.

Η αστική τάξη δεν έχει πια σήμερα καμιά διάθεση να λύσει το γλωσσικό ζήτημα. Απεναντίας, όσο γίνεται πιο συνειδητό και πιο ξεκάθαρο, πως η λύση του γλωσσικού ζητήματος είναι βασικός όρος για το ξύπνημα της συνείδησης των μαζών, η αστική τάξη έχει κάθε συμφέρο να θολώσει τα νερά και να χαλάσει και κείνο ακόμη, που έγινε πρωτύτερα με την καλλιέργεια της λαϊκής γλώσσας από τη λογοτεχνία. Δηλαδή όχι μόνο δε θέλει να λύσει το γλωσσικό ζήτημα, πα-ρά θέλει να του δώσει μια στραβή λύση, για να δυσκολέψει το δρόμο της πνευματικής απολύτρωσης του εργαζόμενου λαού.

Σ' αυτό έχει όργανό της το γλωσσικό οπορτου-νισμό, φαινόμενο παράλληλο με τον κοινωνικό και πολιτικό οπορτουνισμό με τις ποικιλότατες μορφές του.

Το γλωσσικόν αυτόν οπορτουνισμό στα καθέκαστά του, θα τον εξετάσω σε άλλο άρθρο μου.
Δημήτρης Γληνός

* Από το περιοδικό «Νέοι Πρωτοπόροι», τεύχ. 5, Μάης 1934, σελ. 186 - 188.

Αναδημοσίευση από <http://www.edupame.gr/>